

БАРОК

Европска књижевност 17. века

Време и порекло

- Настаје у Италији крајем 16. века и обележава велики део 17. века.
- Снажни контрасти, раскош израза, динамика и сложене стилске фигуре.
- Теме: пролазност, смрт, несигурност света, живот као сан.

Књижевност

Маниризам — наглашена употреба стилских поступака и необичних слика.

Педро Калдерон де ла Барка — један од најзначајнијих шпанских барокних драматичара.

„Живот је сан“ развија тему привида и стварности.

РАЧАНИ

Рачани су били знаменити српски монаси, преписивачи и просветитељи с краја 17. и почетка 18. века који су потекли из манастира Рача код Бајине Баште.

Кипријан Рачанин

Један од најзначајнијих Рачана.
У Сентандреји је организовао
преписивачку школу.
Аутор „Стихире кнезу Лазару“.

Јеротеј Рачанин

Аутор „Путашаствија к граду
Јерусалиму“ (1721).
Први потпунији српски путопис.
Значајна употреба народног језика.

Гаврил С. Венцловић

Последњи и најзначајнији међу
Рачанима.
Проповедник, преводилац и писац.
Деловао у првој половини 18. века.

КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК

Крај 17. и 18. век

Диглосија

Истовремена употреба
књижевног и народног језика.

Пут ка народном језику

Венцловић → Доситеј → Вук
У развоју писма важна је и
реформа Саве Мркаља (1810).

Језички идиоми

Српскословенски — Јеротеј
Рачанин, Венцловић

Рускословенски — Захарија
Орфелин, Јован Рајић, Максим
Суворов, Емануел Козачински

Славносрпски — Захарија
Орфелин, Јован Рајић

Народни — Венцловић, Захарија
Орфелин, Јован Рајић, Јеротеј,
Доситеј

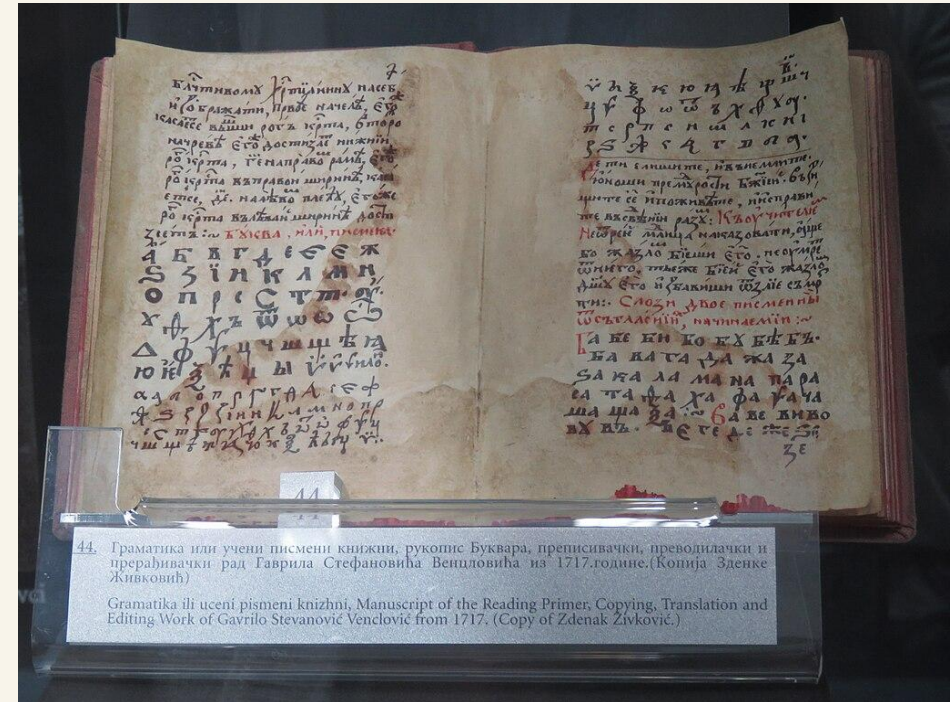
ГАВРИЛ СТЕФАНОВИЋ ВЕНЦЛОВИЋ

Између барока и просветитељства

Писао је и на српскословенском и на народном језику.

Црни биво у срцу

- Ово дело представља један од **најважнијих споменика српске књижевности прве половине 18. века и читаве Рачанске школе.**
- Венцловић је беседе писао на **чистом народном језику** како би његова поука била потпуно јасна и разумљива обичном народу.
- Књигу одабраних Венцловићевих легенди, беседа и песама под насловом *Црни биво у срцу* приредио је српски књижевник **Милорад Павић (1966).**
- Барокне теме: смрт и пролазност; антитезе и снажни симболи.

44. Граматика или учени писмени књижи, рукопис Буквара, преписивачки, преводилачки и прерађивачки рад Гаврила Стефановића Венцловића из 1717. године. (Копија Зденке Живковић)
Gramatika ili uceni pismeni knizhni, Manuscript of the Reading Primer, Copying, Translation and Editing Work of Gavril Stevanović Venclović from 1717. (Copy of Zdenak Živković.)

„Беседа шајкашима“ — значај књиге, знања и образовања.

ЦРНИ БИВО У СРЦУ

Гаврил Стефановић Венцловић

- „Црни биво“ је снажна метафора зла, страсти и рђавих жеља које човек носи у себи.
- У човеку се води унутрашња борба разума и моралног закона са нагонима и слабостима.
- Апстрактно зло Венцловић претвара у упечатљиву слику црног бивола који се „гнезди“ у срцу.
- Контраст добра и зла, снажна сликовитост и драматичност унутрашњег сукоба показују барокне особине његовог израза.
- „Црни биво у срцу“ није Венцловићев изворни наслов књиге: Милорад Павић је 1966. тако назвао избор из његових рукописа.

„Велики се то ђаво, као црни биво у срдцу гнезди.“

ЗЛО У ЧОВЕКУ

Барокна метафора унутрашње борбе добра и зла

БЕСЕДЕ ШАЈКАШИМА – ПОХВАЛА КЊИЗИ И ЗНАЊУ

Гаврил Стефановић Венцловић • претеча просветитељских идеја

Венцловић се обраћа обичном народу живим и разумљивим језиком. У беседама не даје само верске поуке већ говори и о књизи, учењу, школи и потреби да човек знањем побољша себе и заједницу.

КЊИГА

Књига није вредна зато што се поседује, већ зато што се чита и што њено знање користи човеку.

ШКОЛА

Критикује занемаривање образовања деце. Незнање се превазилази учењем, васпитањем и школовањем.

ЗНАЊЕ

Читање и учење воде напретку појединца и заједнице. У томе се препознаје његов просветитељски дух.

КЊИГА • ШКОЛА • ЗНАЊЕ

Венцловићеве беседе најављују просветитељску веру у образовање и корисност знања.

ЗАХАРИЈА ОРФЕЛИН

Барокне и просветитељске тенденције

Славеносербски магазин (1768) — први српски часопис.

Плач Србији — персонификација Србије и контраст некад/сад.

Сјетованије — положај образованог човека у средини која не цени науку.

Код Орфелина се преплићу барокно наслеђе и идеје просвећености.

ПЛАЧ СЕРБИЈИ

Захарија Орфелин • 1761

Основно о песми

- Најзначајнија Орфелинова песма; објављена је **1761.** године.
- Припада жанру колективног плача: **Србија је персонификована и сама говори о својој несрећи.**
- Средишњи контраст је НЕКАД / САД: некадашња слава и снага супротстављене су садашњем ропству, понижењу и губитку славе.
- Лични тон плача прераста у израз колективне историјске несреће српског народа.

*„Како стаде Србија,
славна и угодна,
са мноштвом народа
бивша пређе плодна...”*

Већ почетни стихови успостављају контраст између некадашње славе и садашњег положаја Србије.

ПЛАЧ СЕРБИЈИ — ТУМАЧЕЊЕ

Барокни плач и персонификована Србија

Србија као лирски глас Како је представљена?

- Србија је представљена као жена и мајка која плаче над сопственом судбином.
- Говор у првом лицу појачава непосредност, бол и драматичност.
- Понављају се узвици, плач, сузе и реторска питања.

Главни мотиви Који је основни контраст дат?

- некадашња слава и садашњи пад
- ропство и понижење
- погибија царева, вођа и витезова
- расејавање „синова“
- усамљеност и губитак наде
- обраћање Богу на крају песме

Барокне особине

- снажни контрасти
- наглашена осећајност и патос
- персонификација
- драматичне слике страдања
- антитезе и реторски узвици
- религиозни завршетак — нада се полаже у Бога

СЈЕТОВАНИЈЕ НАУЧЕНОГА МЛАДАГО ЧЕЛОВЈЕКА

Захарија Орфелин • Венеција, 1764.

Основно о песми

- Издање је штампано у Венецији 1764. године код Димитрија Теодосија.
- Лирски субјект је образован млади човек који, упркос учењу, нема службу и губи наду.
- Песма супротставља НАУКУ и БОГАТСТВО: у друштву се више цене материјално богатство и положај него знање.
- Лична жалост образованог појединца прераста у критику друштва које не уме да вреднује ученост.

***Јербо је сада наука пала,
а на мјесто ње богатства стала...***

— Захарија Орфелин, „Сјетованије“

Кључни мотиви

- узалудно школовање и незапосленост
- разочарање и губитак наде
- сукоб учености и богатства
- положај образованог младог човека

